

JAMIYATDA ME'YOR TUSHUNCHASI. DEVIANT XULQ VA DEVIATSIYA PROFILAKTIKASI

Annamuratova Guzalxon Kalandarovna

Xorazm viloyati Hazorasp tumani 50-son

umumiy òrta talim maktabi psixologi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ijtimoiy normalar deviant xulq-atvor nazariyasi va uni profilaktikasi haqidagi fikrlar keltirilgan

Kalit so'zlar: Deviatziya, deviant xulq-atvor, delikvent, norma, moslashuv, krizis, huquqbuzarlik, jinoyat.

Bugungi globallashgan zamonda ijtimoiy normalarni buzilishi tez-tez uchrab turishi tabiiy xol bo'lib qoldi. Xo'sh ijtimoiy norma nima? O'zi u bizga nimaga kerak? degan savollarga javob topamiz.

Ijtimoiy normalar ular turli xil inson guruhleri doirasida sog'lom munosabatlarni saqlash uchun odamlar tomonidan bajarilishi kerak bo'lgan qoidalar to'plamidir. Ushbu turdagi qoidalarga misol: ko'chaga axlat tashlamaslik, qo'shnilar bilan samimiy salomlashish, boshqalarga hurmat bilan murojaat qilish, yo'l harakati qoidalariga rioya qilish va boshqalar. Ijtimoiy me'yorlar, shuningdek, odamlarga ma'lum bir makonda uyg'unlikda yashashga imkon beradigan xulq-atvor qoidalari sifatida ham belgilanishi mumkin. Ularsiz ijtimoiy munosabatlar yanada shiddatli va barqaror jamiyat qurish yanada murakkab bo'lar edi. Ijtimoiy normalar ma'lum bir makon va vaqt bilan shartlangan, bu ularning har bir mintaqaning urf-odatlariga qarab o'zgarishi mumkinligini anglatadi. Xuddi

shunday, ushbu me'yorlar xarakterlidir, chunki ular jamoaviy o'zaro ta'sirdan kelib chiqadi; ya'ni, ular odamlarning ichki va individual holati emas, balki shaxslar o'rtasida o'rnatilgan munosabatlardan kelib chiqadi. Shu sababli, ijtimoiy reglamentlar guruh hayotining oqibati deb da'vo qilinadi; ular jamoaviy farovonlik va tinch yashashga erishishga intiladigan parametrlardir. Xuddi shunday, ular har bir davrning ehtiyojlariga qarab o'zgarishi mumkin. Masalan, ilgari ayollarga shim kiyish taqiqlangan; hozirgi vaqtda ushbu standart eskirgan. Bugungi kundagi jamiyatdagi normalar quyidagilar:

Boshqalar gaplashayotganda ularni tinglash, ularni to'xtatishdan saqlanish. Agar ular tasodifan uzilib qolsa, kechirim so'rash kerak.

- Odobsiz va haqoratli so'zlardan (ya'ni qo'pol yoki qo'pol) so'zlardan qochib, boshqalarga hurmat bilan murojaat qilish.
- sharoitga qarab to'g'ri gigiena va kiyimni saqlash. Masalan, ko'pincha odamlar ofisda ishlash uchun rasmiy kiyinishlari kerak (garchi bu har bir kompaniyaning parametrlariga qarab o'zgarishi mumkin bo'lsa).
- jamoat joylarida (masalan, metro, restoranlar yoki avtobuslar) boshqalarni bezovta qiladigan hayqiriq va shov-shuvlardan saqlanib, tegishli ovoz ohangini saqlash kerak. Agar siz oilangiz yoki do'stlaringiz kabi ishonchli odamlar bilan uchrashayotgan bo'lsangiz, bu kerak emas.
- Kechasi turar joylarda shovqinlardan saqlaning, chunki shovqinlar (baland musiqa yoki bolg'a kabi) boshqa odamlarning dam olish tartibini buzishi mumkin.
- yuqtirishdan saqlanish uchun ijtimoiy masofani saqlash vahakazo.

Ijtimoiy normalarga amal qilmaslik ilmiy tilda deviatsiya deb nomlanadi. Ayniqsa deviatsiya o'smirlik va bolalik davrida ko'p uchrab turadigan xolat hisoblanadi.

O'smirlik yoshida deviatsiya namoyon bo'lishining tinimisiz oshib borishi ijtimoiy pedagog oldida bu o'smirlar bilan ishlashning yangi usullari, texnologiyalarini izlash va ularga tadbiiq etish vazifasini qo'yadi. Ilmiy nazariy va amaliyotda ikki asosiy texnologiya-profilaktika va reabilitatsiya keng tarqalgan. Profilaktika-o'smirlar xulq-atvorida ijtimoiy normalardan og'ishning turli shakllarini keltirib chiqaruvchi asosiy sabab va sharoitlarni bartaraf etishga qaratilga ijtimoiy, tibbiy, tashkiliy, tarbiyaviy va davlat tadbirlarining majmuasidir. U asosan bolani o'rab turuvchi muhitga bog'liq bo'ladi.

“Profilaktikasi” atamasi o'zi noxush oqibatlarni keltirib chiqaruvchi sabablarni bartaraf etish ma'nosini bildiradi. Ijtimoiy og'ishlar turli sabab va holatlardan kelib chiqishini inobatga olsak, profilaktik chora-tadbirlarning bir nechta turlarini ajratsa bo'ladi: Neytrallashtiruvchi; o'rnini to'ldiruvchi; ijtimoiy og'ishlarga sabab bo'luvchi holatlarni yuzaga kelishidan ogohlantiruvchi; bu holatlarni bartaraf etuvchi; o'tkaziladigan profilaktika ishlarini nazorat qiluvchi. Ijtimoiy pedagogning dezadaptatsiya bo'lgan o'smirlar bilan ishlashining boshqa bir texnologiyasi ularning reabilitatsiyasi hisoblanadi. Reabilitatsiya keng turdagi vazifalar, elementar ko'nikmalardan tortib insonning jamiyatda to'liq integratsiyalashuvigacha bo'lgan masalalarni hal qilishga qaratilgan chora-tadbirlar tizimidir. Voyaga yetmaganlarning xulq-atvori profilaktikasi ishida ommaviy axborot vositalari orqali tashviiqiy-ma'rifiy ishlarni olib borish muhimdir.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, Deviant xulq-atvorning eng yaxshi profilaktikasi - bu tarbiyaning vositalari, shakllari va usullarini aniq belgilab olgan holda voyaga yetmaganlar ongiga maqsadga qaratilgan tashkiliy ta'sir ko'rsatishdir. Yosh avlodni deviant xulq-atvorga ega bo'lib qolmasligi uchun avvalambor oilanin ijtimoiy psixologik muhitini neytral shklga keltirishimiz lozim. Zero, tarbiya oiladan boshlanadi. Ota-ona farzandlar uchun andoza bo'la olishi kerak. Biz ota-onalar o'z farzandlarimizga aytib tushuntirganimiz befoyda biz xohlaymizmi yo'qmi farzandlarimiz bizdan o'rnak olishadi. Shuning uchun avvalombor o'zimiz tarbiyaviy jihatdan na'muna bo'la olishimiz muhim. So'ng MTM,

maktablarda turli xil ta'lim muassasalarida tarbiyaviy jarayonlarni puxta yo'lga qo'yishimiz darkor. So'ngra bolani va uni atrofidagi do'slarini nazorat qila olishimiz xam muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimova V. M. «Psixologiya» T.Sharq 2002y.
2. . G'oziyev E. G'. «Umumiy psixologiya» 1-2 tom. Toshkent. 2002.
3. Po'latov, Sh.N., Rabindranat Tagorning Hindiston ilm-ma'rifatga qo'shgan xissasi.// "SCIENCE AND EDUCATION" Scientific journal Volume 1, Special issue 2020 136-144 P.
4. ACADEMIC RESEARCH IN EDUCATIONAL SCIENCES VOLUME 2 | ISSUE 4 | 2021 ISSN: 2181-1385 Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723 Academic Research, Uzbekistan 709 www.ares.uz
5. Po'latov, Sh.N., Hindistonda pedagogik ta'limning rivojlanish bosqichlari. //"SCIENCE AND EDUCATION" Scientific journal Volume 1, Special issue 2020 21-27 P.
6. Karimova V. M. «Psixologiya» T.Sharq 2002y.
7. G'oziyev E. G'. «Umumiy psixologiya» 1-2 tom. Toshkent. 2002.